

5

Eiere og organisering av kraftsektoren

- Eiere og selskapsformer
- Organisering og restrukturering i kraftsektoren
- Selskaper innen ulike virksomhetsområder
- Statnett SF
- Regnskapsmessige nøkkeltall for kraftselskapene

5.1 Eiere og selskapsformer

5.1.1 Eiere

Alle som skal levere og omsette elektrisk energi må ha omsetningskonsesjon, jf. kapittel 4.3.4. 1. januar 2005 var det til sammen 328 selskaper med omsetningskonsesjon i Norge⁴. Holdingselskap som selv ikke har konsesjonspliktig virksomhet er ikke inkludert i dette tallet.

Tabell 5.1 viser hvordan eierskapet til selskapene med omsetningskonsesjon fordeler seg. Det framgår at 228 selskaper er helt eller delvis kommunalt eid, og at 137 av disse kun har kommunale eiere. Et selskap som bare har kommunale eiere kan likevel ha flere kommuner som eiere. Tabellen sier således ikke noe om antall eiere i hvert selskap. Mange selskaper har flere eiere og det er stor grad av krysseierskap i sektoren.

Kommunene og fylkeskommunene eier om lag 50 prosent av produksjonskapasiteten i landet. Staten, gjennom Statkraft SF, eier om lag 37 prosent og private selskaper om lag 13 prosent⁵.

Staten eier store deler av sentralnettet. I tillegg eier private selskaper, fylkeskommuner og kommuner noe av sentralnettet. Statens eierskap til sentralnettet forvaltes gjennom Statnett SF. Kommuner og fylkeskommuner eier det meste av regionalnettene og de lokale distribusjonsnettene.

Det er private eierinteresser innenfor alle virksomhetsområdene (produksjon, omsetning og overføring). Om lag 43 prosent av selskapene der det kun er private eierinteresser er rene omsetningsselskaper.

⁴ Kommuner som videresender konsesjonskraft til energiverk hvor de ikke har eierandeler, og selskap som har konsesjon med forenklede vilkår (jf. kap. 4.3.4) er ikke inkludert (industriverk).

⁵ Flere selskaper har blandet fylkeskommunalt, kommunalt, statlig og privat eierskap. Den prosentvise fordelingen er knyttet til majoritetseier.

Tabell 5.1 Eierskap i selskaper med omsetningskonsesjon per 1. januar 2005

Eierskap	Eierandel	Eneeier
Kommunale eiere	228	137
Fylkeskommunale eiere	34	11
Statlig eier	30	9
Private eiere	149	72

Kilde: NVE

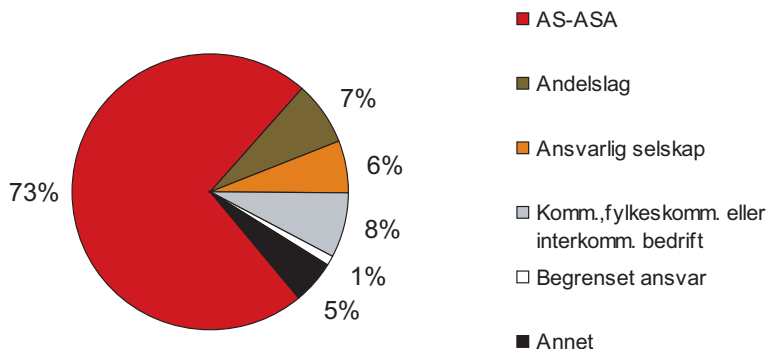
Utenlandske eierinteresser er relativt begrenset i norsk kraftforsyning, men det er enkelte utenlandske selskaper som har fått omsetningskonsesjon i Norge. Disse driver i all hovedsak handel i engrosmarkedet/spotmarkedet. I tillegg har utenlandske foretak kjøpt eierandeler i norske selskaper som har omsetningskonsesjon eller opprettet egne norskregistrerte datterselskaper. De utenlandske eierinteressene er i stor grad konsentrert om selskaper som driver omsetning, men også eierandeler i produksjon- og nettvirksomhet forekommer.

5.1.2 Selskapsformer

I de senere år har mange kraftselskaper blitt omdannet fra kommunale bedrifter til aksjeselskaper, og 73 prosent av alle selskaper i kraftsektoren er nå organisert som aksjeselskaper. I figur 5.1 er den selskapsmessige organiseringen per 1. januar 2005 illustrert.

En årsak til at mange eiere velger aksjeselskaper som selskapsform er at energilovforskriften krever at omsetningskonsesjonærer fører regnskap etter regnskapsloven. I et aksjeselskaper har eieren også mulighet til å begrense sitt økonomiske ansvar. Eieren er ansvarlig for den innskutte aksjekapitalen, men ikke for gjeld som selskapet måtte ha. I fylkeskommunale og kommunale bedrifter er eierne uansett ansvarlig for all virksomhet i bedriften, også gjelden.

Statens eierskap er forvaltet gjennom statsforetakene Statnett og Statkraft. Organisering som statsforetak innebæ-

Figur 5.1 Selskapsformer

Kilde: NVE

rer at staten må være eiere. For øvrig er det ikke store forskjeller mellom statsforetak og aksjeselskap. Statkraft ble omorganisert til aksjeselskap 1. oktober 2004, men dette aksjeselskapet er underlagt og heleid av Statkraft SF.

Stadig flere selskaper organiseres som konsern. Nærmere 48 prosent av alle omsetningskonsesjonærer er organisert i en konsernstruktur. Om lag 63 prosent av morselskapene har selv konsesjonspliktig virksomhet, mens de resterende er rene holdingselskaper.

Per 1. januar 2005 var det totalt 49 konsern med til sammen 139 datterselskap. Datterselskap som skal drive konsesjonspliktig virksomhet må ha egen omsetningskonsesjon. Konserndannelser medfører således en økning i antall konsesjonærer.

5.2 Organisering og restrukturering i kraftsektoren

5.2.1 Organisering

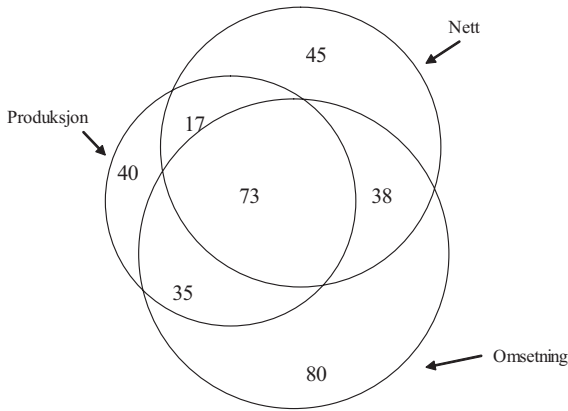
Kraftsektoren er organisert på ulike måter rundt aktivitetene produksjon, omsetning og overføring av kraft. Avhengig av hvilken virksomhet som drives betegnes ofte selskapene som produksjonsselskap, nettselskap, omsetningsselskap, vertikalt integrerte selskap eller industriverk, i noen tilfeller

omtalt under samlebetegnelsen energiverk. I tillegg er det etablert selskaper som kun driver megling og formidling av kraftkontrakter.

Alle som skal levere og omsette elektrisk energi må ha omsetningskonsesjon. Figur 5.2 viser antall selskap med omsetningskonsesjon fordelt på ulike former for virksomhet per 1. januar 2005. Sirklene som overlapper hverandre illustrerer i hvor stor grad selskapene driver ulike former for virksomhet. Av figuren framgår det for eksempel at det er 73 selskaper som driver både produksjon, omsetning og nettvirksomhet, og at 45 selskaper driver bare nettvirksomhet. Totalt er det 328 selskaper som har omsetningskonsesjon.

Figur 5.3 viser utviklingen i de ulike virksomhetsformene i årene 1998-2004. Fra figuren ser en at antall vertikalt integrerte selskaper⁶ har blitt redusert i denne perioden, noe som blant annet skyldes sammenslåinger til større vertikalt integrerte selskaper. Antall selskaper (juridiske enheter) som kun driver konkurranseutsatt virksomhet har vært økende siden 1998, med unntak av 2001. I løpet av 2004 har antallet konsesjonærer som kun driver konkurranseutsatt

⁶ Med vertikalt integrerte selskaper menes her selskaper som driver nettvirksomhet og omsetnings- og/eller produksjonsvirksomhet innen samme juridiske enhet.

Figur 5.2 Omsetningskonsesjonærer etter virksomhet

Kilde: NVE

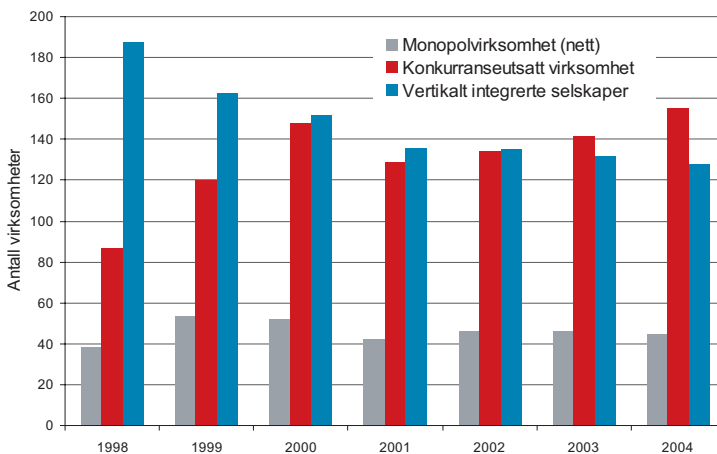
virksomhet steget til 155, fra 87 i 1998.

Olje- og energidepartementet arbeider med å gjennomføre det nye el-markedsdirektivet i norsk rett (Direktiv 2003/54/EF). I denne forbindelse vil det bli stilt generelle krav om selskapsmessig og funksjonelle skille mellom nettvirksomhet og konkurranseutsatt virksomhet i kraftselskapene, jf. også kap. 6.2.

5.2.2 Restrukturering av kraftbransjen

Med bakgrunn i dereguleringen av energisektoren i Europa pågår det en betydelig omstrukturering av kraftnæringen i de fleste europeiske land, også på tvers av landegrensene.

I Norge har mange kommuner og fylkeskommuner solgt ut eierandeler i kraftselskapene. Samtidig er det blitt

Figur 5.3 Utvikling i virksomhetsformer 1998 - 2004

Kilde: NVE

etablert større regionale kraftselskaper som for eksempel Lyse Energi, Agder Energi, BKK og Skagerrak Energi, dels gjennom erverv og dels ved fusjoner.

Statkraft, som er Norges største kraftprodusent, har ervervet eierandeler i flere større norske kraftselskaper. Statkraft har også ervervet eierandeler i det svenske selskapet Sydkraft. Ellers har norske selskaper i liten grad foretatt investeringer i andre land.

Det har de tre siste årene vært en betydelig nedgang i restruktureringstakten i Norge i forhold til årene 1999-2001. I 2004 opplevde man dog en markert økning i total verdi på eierskiftene i kraftbransjen i forhold til 2003 og 2002. I 2004 var total verdi ca. 16 milliarder kroner, mens det i 2003 var ca. 9 milliarder kroner og i 2002 knappe 10 milliarder kroner. Mye av årsaken til dette var at Statkraft i 2004 begynte å avhende de eierpostene som konkurransemyndighetene har krevd at Statkraft skal selge i forbindelse med selskapets kjøp i Agder Energi og Trondheim Energiverk.

Det ble i 2004 omsatt eierandeler i norske kraftselskaper for nær 9 milliarder kroner. Dette var en økning i forhold til 2003, hvor det ble omsatt eierandeler for i overkant av 8 milliarder kroner. Det ble totalt gjennomført 15 transaksjoner i 2004, mot 21 transaksjoner i 2003. Til sammenligning hadde man i 2000, som er året da man hadde flest transaksjoner, totalt 60. Omsatte eierposter i 2000 beløp seg til om lag 20 milliarder kroner⁷.

Restruktureringen uten omsetning av eierposter i den norske kraftbransjen har også avtatt i forhold til toppårene 2001 og 2000. Verdier tilsvarende om lag 17 og 30 milliarder kroner var omfattet av fusjoner i Norge i henholdsvis 2001 og 2000. Tilsvarende beløp i 2004 og 2003 var ca. 7 og 0,4 milliarder kroner.

⁷ Tall i henhold til Pareto Securities.

Tabell 5.2 De 10 største kraftprodusentene i Norge per 1. januar 2005

Produksjonsselskap	Midlere årsproduksjon		Installert effekt	
	TWh	Markedsandel (prosent)	MW	Prosent
Statkraft SF/Statkraft Energi AS	35,8	31,2	8644	31,3
BKK AS	6,8	5,7	1541	5,6
E-CO Vannkraft AS	6,8	5,7	1887	6,8
Norsk Hydro ASA	6,6	5,5	1339	4,8
Lyse Produksjon AS	5,9	5,0	1544	5,6
Agder Energi AS	5,6	4,7	1188	4,3
Skagerak Kraft AS	4,0	3,4	1056	3,8
Nord-Trøndelag Elektrisitetsverk FKF	3,2	2,7	802	2,9
Trondheim Energiverk Kraft AS	3,2	2,7	746	2,7
Hafslund ASA - Sarpsborg	2,6	2,3	504	1,8

Tabellen omfatter ikke eierinteresser i andre selskap, med unntak av Norsk Hydro, hvor tallene inkluderer Norsk Hydro Produksjon AS og Norsk Hydro ASA

Kilde: NVE

5.3 Selskaper innen ulike virksomhetsområder

5.3.1 Produksjonsselskaper

Det er totalt 165 selskaper, av de ordinære omsetningskonsesjonærene, som produserer kraft i Norge. Av disse driver 40 selskaper kun med produksjon.

Tabell 5.2 gir en oversikt over de 10 største kraftprodusentene i Norge per 1. januar 2005.

De 10 største kraftprodusentene i Norge disponerer nesten 70 prosent av total midlere produksjonskapasitet i landet, og har installert omtrent den samme andelen av total effekt.

Av de 165 norske kraftprodusentene er 115 organisert som aksjeselskaper. De fleste produsentene er eid av fylkeskommuner og kommuner. Ofte eier flere kommuner kraftselskaper i fellesskap.

Mange av de privateide produksjonsselskapene er industriverk som i all hovedsak produserer kraft til egen industrivirksomhet. Disse selskapene har omsetningskonsesjon etter forenklede vilkår, jf. kapittel 4.3.4. 31 produsenter har konsesjon med forenklede vilkår. Disse er ikke inkludert i oversikten ovenfor.

5.3.2 Nettselskap

Et nettselskap kan eie lokalnett, regionalnett og/eller sentralnett. Totalt er det 173 selskaper som har nettvirksomhet på ett eller flere nivå. 45 av selskapene er rene nettselskaper. De øvrige selskapene driver i tillegg til nett også produksjon og/eller omsetningsvirksomhet, jf. figur 5.2. De fleste nettselskapene er helt eller delvis eid av en eller flere kommuner. Statnett SF, som eier om lag 87 prosent av sentralnettet, er eid av staten.

108 av de 173 selskapene som driver nettvirksomhet er organisert som aksjeselskap, 22 som andelslag og 16 som kommunale, fylkeskommunale eller interkommunale bedrifter.

Tabell 5.3 viser de 10 største nettselskapene og distribusjonsdelen av vertikalt integrerte selskaper per 1. januar 2004 fordelt etter antall kunder og sluttlevering.

5.3.3 Vertikalt integrerte selskap

Vertikalt integrerte selskap eier både nett og kraftproduksjon og/eller kraftomsetning. Eksempelvis selger noen av disse selskapene kraft til sluttbrukere i det området der de selv har fordelings-

Tabell 5.3 De 10 største nettselskapene (distribusjonsnett) per 1. januar 2004

Nettselskap	Antall kunder	Overført mengde GWh/år
Viken Nett AS	466 423	13 006
Skagerak Nett AS	174 901	4 382
BKK Nett AS	171 156	4 276
Agder Energi Nett AS	154 438	3 260
Lyse Nett AS	111 030	3 366
Eidsiva Energinett AS	102 182	2 379
Fortum Distribusjon AS	95 021	2 108
Trondheim Energiverk Nett AS	89 088	2 135
Nord-Trøndelag Elektrisitetsverk FKF	76 463	1 853
Troms Kraft Nett AS	62 605	1 862

Kilde: NVE

Tabell 5.4 De 10 største omsettere av energi i 2003 (GWh/år)

Selskap	Total omsetning	Husholdninger Hytter/fritidshus	Annen virksomhet*
Statkraft SF**	19316	0	19316
Norsk Hydro Produksjon AS	12605	0	12605
Fjordkraft AS	8651	3892	4759
Hafslund Strøm AS	8401	4276	4124
Lyse AS	2996	1565	1432
LOS AS	2940	1595	1345
Nord-Trøndelag Elektrisitetsverk FKF	2572	713	1858
Troms Kraft Marked AS	2402	836	1566
Eidsiva Energi Omsetning AS	2124	1007	1118
Fortum Markets AS	2081	932	1148

*Industri og annen næringsvirksomhet

**Fo.m. omdannelsen av Statkraft til aksjeselskap i 2004, håndteres denne omsetningen gjennom Statkraft Energi AS

Kilde: NVE

nett, samt at de ofte også konkurrerer om sluttbrukere i andre nettselskapers områder.

Det er totalt 128 selskap som driver både konkurranseutsatt virksomhet (produksjon og/eller omsetning) og nettvirksomhet. Av disse driver 73 selskaper både produksjon, omsetning og nettvirksomhet. 69 av de vertikalt integrerte selskapene er organisert som aksjeselskap.

Gjennom konserndannelser oppstår nye former for vertikal integrering, for eksempel ved at rene nettselskap er organisert under konsern hvor det er produksjon og omsetning i andre datterselskaper. Tallene overfor gjelder vertikalt integrerte selskaper som driver nettvirksomhet og omsetnings- og/eller produksjonsvirksomhet innen samme juridiske enhet.

5.3.4 Omsetningsselskap

Omsetningsselskap kjøper kraft i markedet for videresalg. Disse selskapene kan eksempelvis være enkeltstående selskaper eller at de inngår i en vertikalt integrert enhet.

I tillegg til de tradisjonelle aktørene i kraftbransjen har også andre aktører startet salg av kraft, eksempelvis oljeselskaper. Disse kaller seg ofte totalleverandører av energi, siden de i tillegg til kraft også tilbyr andre energiprodukter som olje og gass.

Totalt er det 226 selskaper som driver kraftomsetning, 80 av disse selskapene har omsetning som eneste virksomhet. De fleste omsetningsselskapene er organisert som aksjeselskap.

Tabell 5.4 viser de 10 største omsettere av elektrisk energi fordelt etter levering til sluttbrukere i 2003. Tabellen viser total omsetning og omsetning fordelt på husholdninger (inkludert hytter og fritidshus) og annen virksomhet. De to største omsetterne, Statkraft og Norsk Hydro Produksjon, leverer kun til industri og næringsvirksomhet.

5.3.5 Kraftmeglere

Kraftmeglere kjøper ikke kraft selv, men formidler kjøp og salg av kraft på vegne av en kunde. Virksomhet som megler krever ikke omsetningskonseksjon.

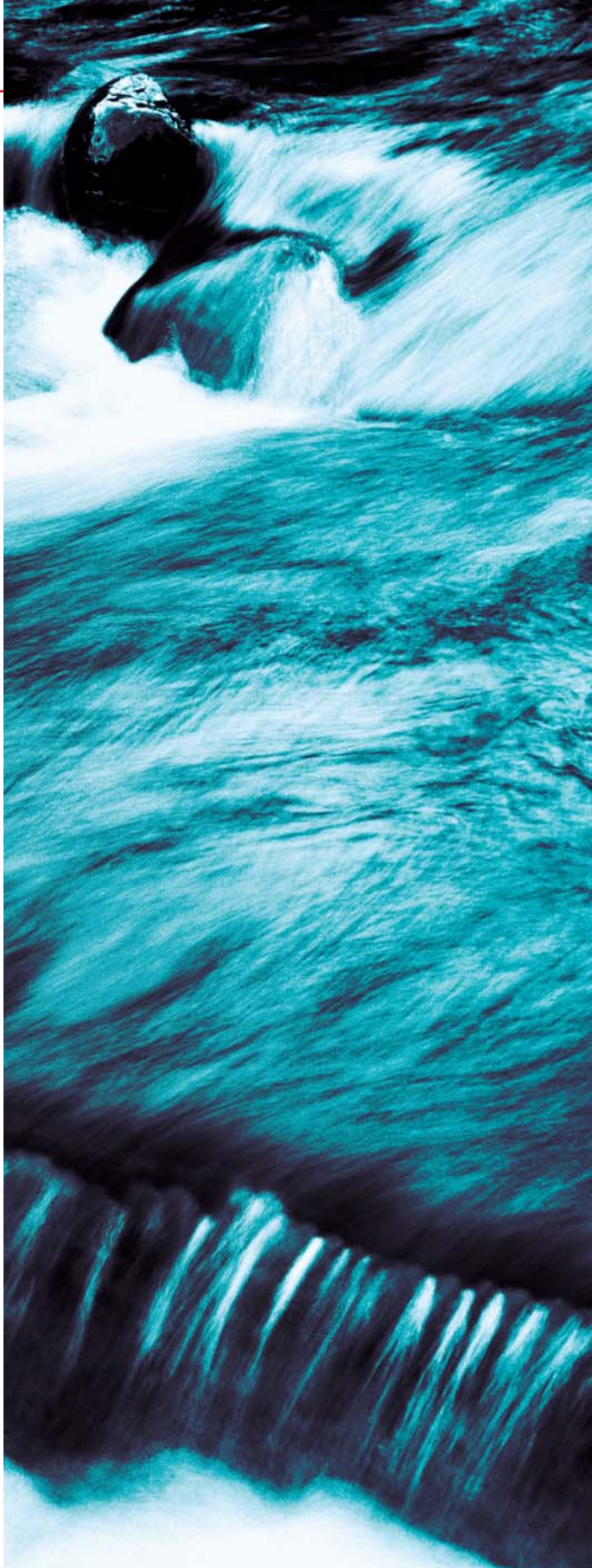
5.4 Statnett SF

Statnett SF har ansvaret for å bygge og drive sentralnettet. Foretaket er operatør for hele sentralnettet. Statnett SF har også systemansvaret på kort og lang sikt. Å være systemansvarlig innebærer at foretaket koordinerer driften av det samlede norske kraftsystemet slik at produksjonen av kraft til enhver tid er lik forbruket.

Gjennom St.meld. nr. 18 (2003–2004) Om forsyningssikkerheten for strøm mv. ble det foretatt en klargjøring av den systemansvarliges ansvar i svært anstrengte kraftsituasjoner. Statnett har ansvaret for løpende å utrede og utvikle nødvendige virkemidler for å sikre momentan balanse gjennom perioder med en svært anstrengt kraftsituasjon. Statnett har også ansvaret for å løpende vurdere hvorvidt nye virkemidler er nødvendig for å sikre den momentane balansen på en bedre måte enn i dag.

Videre spiller Statnett en sentral rolle i utvikling og drift av overføringsforbindelsene til utlandet. Dette innebærer blant annet et utstrakt samarbeid med de systemansvarlige selskapene i de andre nordiske landene. Dette samarbeidet er et viktig grunnlag for det nordiske kraftmarkedet. De nordiske systemansvarlige deltar videre i samarbeidsorganisasjonen Nordel, jf. Nordels hjemmeside www.nordel.org. Det nordiske kraftmarkedet er nærmere omtalt i kapittel 7.4 og 7.5.

Sammen med Affärsverket Svenska Kraftnät eier Statnett SF i dag like deler av Nord Pool ASA. Nord Pool er den nordiske kraftbørsen som organiserer det fysiske og de finansielle markedene for krafthandel. Nord Pool og disse markedene er nærmere omtalt i kapittel 7.

5.5 Regnskapsmessige nøkkeltall for kraftselskapene

Kraftselskapene hadde i 2002 et driftsresultat på 18,8 milliarder kroner, mot 17,9 milliarder kroner i 2001. Årsresultatet var 10,5 milliarder kroner i 2002 mot 9,0 milliarder kroner året før. Utbetalt utbytte i 2002 var på 6,2 milliarder kroner, mens det i 2001 var på 6,8 milliarder kroner. Dette utgjorde ca. 59 prosent av årsresultatet i 2002. Dette er en reduksjon fra 2001 da utbyttet utgjorde ca. 76 prosent av årsresultatet. Bokført total kapital i 2002 var 286,5 milliarder kroner, med en bokført egenkapitalandel på om lag 42 prosent.

Total kapitalens rentabilitet før skatt – totalrentabiliteten⁸ – lå på 8,1 prosent i 2002, mens den var på 8,0 prosent i 2001 og 6,0 prosent i 2000. Ved beregning av totalrentabiliteten er det tatt hensyn til finansinntekter, men ikke ekstraordinære poster. Egenkapitalrentabiliteten⁹ etter skattekostnader økte fra 7,9 prosent i 2001 til 9,4 prosent i 2002.

⁸Totalrentabiliteten = ((resultat før ekstraordinære poster + rentekostnader) / gjennomsnittlig total kapital) x 100. Gjennomsnittlig total kapital er snittet av total kapitalen per 1.1. og 31.12.

⁹Egenkapitalrentabilitet etter skatt = ((resultat før ekstraordinære poster – skattekostnad) / gjennomsnittlig egenkapital) x 100. Gjennomsnittlig egenkapital er snittet av egenkapitalen per 1.1 og 31.12.

Tabell 5.5 Regnskapsmessige nøkkeltall 1999 - 2001

Regnskapsmessige nøkkeltall, milliarder kroner	2000	2001	2002
Driftsinntekter	65,8	90,5	98,7
Driftsresultat	11,6	17,9	18,8
Resultat før ekstraordinære poster	9,2	14,0	15,7
Resultat før skattekostnader	9,6	14,0	15,4
Årsresultat	6,7	9,0	10,5
Utbytte	3,9	6,8	6,2
Omløpsmidler	37,5	47,2	62,7
Kraftstasjoner, fallretter, reguleringer	90,5	89,6	109,9
Nettanlegg	45,4	47,7	48,5
Øvrige anleggsmidler	62,1	67,8	81,4
Kortsiktig gjeld	30,2	38,8	49,3
Langsiktig gjeld	92,8	93,8	115,6
Egenkapital	112,5	119,8	121,6
Total kapital	235,4	252,5	286,5
Totalrentabilitet før skatt, prosent	6,0	8,0	8,1
Egenkapitalrentabilitet etter skatt, prosent	6,1	7,9	9,4

Kilde: SSB

